CC BY

ISSN 1392-6195 (print)
ISSN 2029-2058 (online)
JURISPRUDENCIJA
JURISPRUDENCE
2026, 33(1), p. 89–110.

ŠALIŲ BYLINĖJIMOSI IŠLAIDŲ (NE)ATLYGINIMAS NAGRINĖJANT DARBO GINČUS IKITEISMINE TVARKA

Darius Bolzanas
Mykolo Romerio universiteto Teisės mokykla
Privatinės teisės institutas
Elektroninis paštas: bolzanas@mruni.eu

Remigijus Jokubauskas
Mykolo Romerio universiteto Teisės mokykla
Privatinės teisės institutas
Elektroninis paštas: remigijus.jokubauska@mruni.eu

Pateikta 2025 m. lapkričio 11 d., parengta spaudai 2026 m. vasario 27 d.

DOI: 10.13165/JUR-26-33-1-05

Santrauka. *Valstybė, sukūrusi teisingumo vykdymo įgyvendinimo monopolį, t. y. ginčų dėl teisės nagrinėjimą teismuose, sykiu kuria ir kitas efektyvias materialiųjų teisinių santykių gynimo priemones. Viena iš jų – tokių ginčų priskyrimas nagrinėti ikiteisminio pobūdžio tvarka kitiems teisės subjektams. Šiuo aspektu ikiteisminė tvarka pagal įstatymą gali būti privaloma arba neprivaloma. Kai ikiteisminė tvarka yra privalomo pobūdžio, asmuo, siekiantis apginti galimai pažeistas savo subjektines teises, visų pirma privalo ja pasinaudoti ir tik po to įgyja teisę kreiptis į teismą (teisės kreiptis į teismą prielaida). Kaip ir bet kurioje ginčų nagrinėjimo institucijoje, sprendžiant tokius ginčus privaloma ikiteismine tvarka šalys gali patirti bylinėjimosi išlaidų. Tuomet kyla pagrįstas klausimas dėl tokių išlaidų (ne)atlyginimo. Šiame straipsnyje nagrinėjamos darbo ginčų komisijoje, kurioje privalomai ikiteismine tvarka nagrinėjami darbo ginčai, patirtų bylinėjimosi išlaidų (ne)atlyginimo problemos. Pagal Lietuvoje nustatytą ikiteisminį darbo ginčų nagrinėjimo modelį, šalių tokiame procese patirtos bylinėjimosi išlaidos neatlyginamos. Nors teismų praktikoje ši taisyklė pripažįstama pagrįsta, o atitinkamos normos konstitucingumas yra patikrintas konstitucine tvarka, straipsnyje nagrinėjama, ar tokia teismų praktika ir naujausia Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pozicija yra (ne)suderinama su veiksminga pažeistų darbo santykių dalyvių teisių apsauga. Analizuojama, ar tokia bylinėjimosi išlaidų (ne)atlyginimo taisyklė gali nepagrįstai riboti darbo teisinių santykių dalyvių galimybes veiksmingai ginti pažeistas savo teises.*

Reikšminiai žodžiai: *darbo ginčas, privaloma ikiteisminė ginčų nagrinėjimo tvarka, bylinėjimosi išlaidos, atstovavimas.*

Įvadas

Nors pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją (toliau taip pat – Konstitucija) kiekvienas asmuo, kurio teisės ar teisėti interesai pažeisti, turi teisę kreiptis į teismą ir reikalauti, kad teisingumą vykdytų teismas (30 straipsnis), pastaruosius kelis dešimtmečius Lietuvos teisinėje sistemoje pripažįstama, kad teisę nagrinėti civilinius ginčus turi ne tik teismas, bet ir ikiteisminės ginčų nagrinėjimo institucijos. Viena iš jų yra darbo ginčų komisija (toliau taip pat – DGK). DGK yra privaloma ikiteismine tvarka darbo ginčus nagrinėjanti institucija, taigi darbo ginčo šalis, siekdama darbo ginčo išsprendimo, privalo kreiptis į DGK. Kreipimasis į DGK yra viena iš teisės kreiptis į teismą prielaidų. Jei šios prielaidos nėra, teismas turi atsisakyti priimti ieškinį, o jei tokia aplinkybė paaiškėja bylą nagrinėjant iš esmės, užbaigti bylą ir nebetęsti jos nagrinėjimo.

Tarptautiniuose darbo teisės standartuose pripažįstama, kad darbuotojui turi būti suteikiama teisė į ginčų, kylančių iš darbo teisinių santykių, sprendimą ir toks ginčo sprendimas turi būti efektyvus[1]. Vienas iš esminių klausimų, susijusių su civilinių ginčų nagrinėjimu tokioje ikiteisminėje ginčų nagrinėjimo institucijoje (kaip ir nagrinėjant ginčą teisme), yra šalių patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimas. Kiekvienas ginčo išsprendimas reikalauja sąnaudų – tiek laiko, tiek finansinių. Valstybė, nustatanti tokių ginčų nagrinėjimo tvarką, skirdama juos nagrinėjančius asmenis, atlikdama jų aprūpinimą, neišvengiamai patiria išlaidų. Išlaidų patiria ir ginčo šalis, pavyzdžiui, dėl skundo (prašymo) rengimo, jį pagrindžiančių duomenų surinkimo, atsikirtimų rengimo, atstovavimo ir kt. Civiliniame procese teisme visose civilinėse bylose taikoma pagal kontinentinės civilinės teisės tradicijas visuotinai pripažinta taisyklė „pralaimėjęs moka“, reiškianti, kad ginčą pralaimėjusi šalis turi pareigą atlyginti kitos šalies patirtas pagrįstas išlaidas, susijusias su bylinėjimusi. Taisyklės „pralaimėjęs moka“ taikymas pasižymi keliais esminiais tikslais: pirma, ji suteikia galimybę ginčą laimėjusiai šaliai gauti išlaidų, kurias ši patyrė dėl kitos šalies nepagrįstos pozicijos, atlyginimą; antra, atgraso nuo nepagrįstų reikalavimų reiškimo; trečia, skatina šalis ieškoti taikaus susitarimo, nes kuo ilgiau trunka bylinėjimasis, tuo šalių patiriamos išlaidos įprastai yra didesnės. Nors principo „pralaimėjęs moka“ taikymas gali riboti teisės kreiptis į teismą įgyvendinimą (atgrasyti nuo reikalavimo reiškimo), laikoma, kad jis suderinamas su Europos Žmogaus Teisių Konvencijos (toliau taip pat – Konvencija) 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta teise į teisingą teismą[2].

Remiantis Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – DK) 217 straipsnio 3 dalimi,

---

1 International Labour Organisation, R130 - Examination of Grievances Recommendation, 1967 (No. 130).

2 Europos Žmogaus Teisių Teismo 2013 m. liepos 18 d. sprendimo byloje *Kreuz prieš Kroatiją*, peticijos Nr. 28963/10, 78–83 punktai.

„darbo ginčų komisijoje darbo ginčai dėl teisės nagrinėjami nemokamai ir ginčo šalių patirtos bylinėjimosi išlaidos nepriteisiamos“. Tai reiškia, kad pagal nustatytą teisinį reguliavimą kiekviena darbo santykių šalis, patyrusi bylinėjimosi išlaidų, turi jas pati ir prisiimti, pavyzdžiui, sumokėti atstovui už atstovavimo paslaugas, dokumentų vertimą ir kt. Vis dėlto ar tokia įstatymo nuostata yra konstituciškai pagrįsta? Ar ji suderinama su veiksmingu teisių gynimu darbo ginčuose? Ar ja nėra nepagrįstai atimama asmens teisė reikalauti iš kaltosios šalies kompensuoti finansinius praradimus? Koks yra tokio suvaržymo (ribojimo) tikslas? Ar bylinėjimosi išlaidų nepriteisimas jį laimėjusiai šaliai nėra teisės kreiptis į DGK ribojimas?

Pastaruoju metu Lietuvos civilinio proceso teisėje klausimas dėl bylinėjimosi išlaidų, patirtų DGK, atlyginimo vis dažniau keliamas teismų praktikoje, jis neseniai nagrinėtas ir konstitucine tvarka. Kasacinio teismo praktikoje šis klausimas, atrodo, pradėtas kelti dar 2018 m., kai kilo ginčas dėl DGK patirtų atstovavimo išlaidų pripažinimo bylinėjimosi išlaidomis, kurias teismas, nagrinėdamas darbo ginčą, turėtų paskirstyti (ginčą laimėjusiai šaliai jos išlaidas priteisti iš ginčą pralaimėjusios šalies)[3]. Tokia kasacinio teismo praktika iš esmės, nenurodant išsamesnių jos motyvų, vyravo iki šiol ir normoje įtvirtintos taisyklės konstitucingumo klausimas nebuvo keliamas. Visgi tuo pat metu bendrosios kompetencijos teismuose formuojama ir praktika, jog bylinėjimosi išlaidos, patirtos kitose ikiteisminėse ginčų sprendimo institucijose, pavyzdžiui, vartotojo ir prekių tiekėjo ar paslaugų teikėjo ginčus nagrinėjančioje Valstybinėje vartotojų teisių apsaugos tarnyboje (toliau – VVTAT), yra laikytinos pagrįstomis ir turi būti atlyginamos. Pavyzdžiui, kasacinis teismas laiko, kad atlyginamos turėtų būti ir išlaidos, susijusios su asmens patirtomis išlaidomis teisme skundžiant VVTAT sprendimą, kuriuo atsisakyta nagrinėti pareiškėjo prašymą ir kuris teismo pripažintas nepagrįstu[4]. Tai reiškia, kad vartojimo ginčą pralaimėjusi šalis VVTAT turi atlyginti net ir kitos šalies patirtas atstovavimo išlaidas, kurias ji patyrė dėl valstybės (VVTAT) klaidos, padarytos, pavyzdžiui, nepagrįstai atsisakius nagrinėti vartotojo skundą.

Kita vertus, nors teismų praktikoje vis pasitaiko ginčų dėl DK 217 straipsnio 3 dalies taikymo ir jos galimo prieštaravimo Konstitucijai, esminį šios teisės normos aiškinimą (jos konstitucingumo vertinimą) atliko Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – KT). 2025 m. spalio 23 d. nutarimu Nr. KT54-N11/2025 (toliau – nutarimas), KT išsprendė klausimą dėl DK 217 straipsnio 3 dalies konstitucingumo. Nutarime jis nustatė, kad šia teisės norma siekiama teisėtų tikslų, suderinamų su iš Konstitucijos kylančiais reikalavimais, todėl ji neprieštarauja Konstitucijai. Toks nutarimas, atrodo, turėjo galutinai išspręsti klausimus dėl DK 217 straipsnio 3 dalies taikymo, tačiau jame pateiktas bylinėjimosi išlaidų sampratos, jų paskirstymo ir darbo ginčų nagrinėjimo privaloma ikiteisminė tvarka vertinimas (motyvai) kelia papildomų klausimų. Manytina, kad tiek formuojama kasacinio teismo praktika, tiek KT nutarime pateikti išaiškinimai dėl bylinėjimosi išlaidų nepriteisimo DGK kelia abejonių ne tik dėl pačių DK 217 straipsnio 3 dalyje nustatytų tikslų teisėtumo, bet ir dėl galimo ydingo poveikio veiksmingai pažeistų teisių apsaugai

3 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-378-701/2018.

4 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-123-684/2025.

darbo ginčuose. Pagrindinė problema, keliama šiame straipsnyje, – ar darbo ginčo šalių išlaidų nepaskirstymas DGK yra (ne)suderinamas su veiksmingu iš darbo teisinių santykių kylančių ginčų nagrinėjimu ir sudaro sąlygas darbo teisinių santykių šalims tinkamai įgyvendinti savo pažeistų teisių apsaugą.

Straipsnio tikslas – įvertinti bylinėjimosi (atstovavimo) darbo ginčų komisijoje išlaidų nepriteisimo taisyklės (ne)suderinamumo su veiksminga pažeistų darbo teisinių santykių šalių teisių gynyba problemas. Tyrimu siekiama nustatyti, ar ikiteisminio darbo ginčų nagrinėjimo taisyklė, kai šalių patirtos bylinėjimosi išlaidos joms nepriteisiamos, užtikrina, ar, atvirkščiai, kliudo veiksmingai darbo teisinių santykių dalyvių pažeistų teisių gynybai. Šiam tikslui pasiekti keliami trys uždaviniai: pirma, išnagrinėti ikiteisminių ginčų nagrinėjimo institucijų tikslus ir bylinėjimosi jose išlaidų aspektus; antra, įvertinti bylinėjimosi DGK išlaidų nepriteisimo (nepaskirstymo) klausimą bendrosios kompetencijos teismų praktikoje; trečia, įvertinti DK 217 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos taisyklės (ne)suderinamumo su pamatinėmis Konstitucijos nuostatomis, susijusiomis su darbo teisinių santykių dalyvių pažeistų teisių gynyba, klausimą. Nors darbo ginčo nagrinėjimo metu ar jam rengiantis (rengiant skundą) gali būti patiriama įvairių bylinėjimosi išlaidų, šiame straipsnyje didžiausias dėmesys skiriamas būtent šalių patiriamoms atstovavimo išlaidoms ir jų nepriteisimo nagrinėjant ginčus DGK problemoms. Taip pat didelis dėmesys tyrime skiriamas aktualios teismų praktikos ir kitų civilinius ginčus ikiteismine tvarka reglamentuojančių teisės aktų analizei sprendžiant klausimus dėl DK 217 straipsnio 3 dalies taikymo, nes būtent šie teisės šaltiniai atskleidžia esmines praktines problemas.

Šio tyrimo aktualumą atskleidžia kasacinio teismo praktikoje nuolat kylantys su DGK patirtų išlaidų atlyginimu susiję klausimai ir KT 2025 m. spalio 23 d. nutarimas, kuriame buvo vertinami bylinėjimosi išlaidų nepaskirstymo (neatlyginimo) tikslai. Straipsnio autoriams nepavyko rasti darbo teisės doktrinos darbų, kuriuose būtų nagrinėjamas būtent bylinėjimosi DGK išlaidų (ne)paskirstymo klausimas ir analizuojama aktuali teismų praktika aiškinant DK 217 straipsnio 3 dalį ir KT nutarime pateikti išaiškinimai. Darbo teisės doktrinoje aptariami tik bendri klausimai, susiję su ikiteisminiu darbo ginčų nagrinėjimu DGK, o bylinėjimosi išlaidų (ne)paskirstymas ir jo įtaka efektyvios darbo šalių teisių apsaugos įgyvendinimui iš esmės kol kas nėra nagrinėti[5]. Todėl šiame tyrime nagrinėjami būtent aktualūs su bylinėjimosi išlaidų (ne)atlyginimu nagrinėjant ginčus DGK klausimai, kylantys teismų ir kitų institucijų praktikoje.

Atsižvelgiant į tai, kad tyrimo objektas yra būtent Lietuvoje vykdomo darbo ginčų sprendimo ikiteismine tvarka bylinėjimosi išlaidų klausimai, didžiausias dėmesys straipsnyje ir skiriamas būtent nacionalinio teisinio reguliavimo ir teismų praktikos vertinimui. Straipsnyje naudojami įprasti tokio pobūdžio socialinių mokslų tyrimams lyginamasis, loginis, sisteminis metodai. Lyginamasis metodas taikomas vertinant skirtingai bylinėjimosi išlaidų (ne)paskirstymo klausimą reglamentuojančias teisės aktų nuostatas ir teismų

5 Genovaitė Dambrauskienė ir kt., *Darbo teisė: vadovėlis* (Mykolo Romerio universitetas, 2008); Gintautas Bužinskas ir kt., *Darbo teisės principai ir jų taikymas Lietuvos teismų praktikoje* (Mykolo Romerio universitetas, 2016); Tomas Davulis, *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras* (Registrų centras, 2018).

praktiką, pagal kurią vienose ikiteisminėse civilinius ginčus nagrinėjančiose institucijose bylinėjimosi išlaidos priteisiamos laimėjusiai šaliai iš pralaimėjusios šalies, o kitose nepriteisiamos. Sisteminis tyrimo metodas taikomas vertinant DK ir kitų teisės aktų (Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Konvencijos) nuostatų dėl pažeistų teisių gynybos įgyvendinimo (ne)suderinamumą. Loginis tyrimo metodas naudojamas formuluojant išvadą pagal nagrinėtą teismų praktiką ir teikiant išvadas dėl bylinėjimosi išlaidų neatlyginimo nagrinėjant ginčus DGK.

1. Civilinių ginčų (ne)privalomo nagrinėjimo ikiteisminėse ginčų nagrinėjimo institucijose požymiai ir bylinėjimosi išlaidų (ne)paskirstymo problemos

Nors Konstitucijos 109 straipsnyje nustatyta, kad teisingumą vykdo tik teismas, pastaruosius kelis dešimtmečius civilinių ginčų sprendimo funkcija vis dažniau perduodama ikiteisminėms ginčų nagrinėjimo institucijoms. CPK 22 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „[t]eismams nagrinėti šio Kodekso nustatyta tvarka priskiriami ginčai, kylantys iš civilinių, šeimos, darbo, intelektinės nuosavybės, konkurencijos, bankroto, restruktūrizavimo, viešųjų pirkimų ir kitų privatinių teisinių santykių. Įstatymų numatytais atvejais gali būti nustatyta privaloma išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarka.“ Ikiteisminės ginčų nagrinėjimo tvarkos privalomumą, be kita ko, pagrindžia tai, kad teismas, privalo atsisakyti „priimti ieškinį, jeigu <...> suinteresuotas asmuo, kreipęsis į teismą, nesilaikė tai bylų kategorijai įstatymų nustatytos išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarkos“ (CPK 137 straipsnio 2 dalies 3 punktas). Ši taisyklė pakartota ir specialioje normoje, reglamentuojančioje darbo ginčų nagrinėjimo ypatumus (CPK 412 straipsnio 1 dalis). Tai reiškia, kad įstatymų leidėjas teisę nagrinėti tam tikrus civilinio pobūdžio ginčus (įskaitant darbo ginčus) gali įstatymu suteikti ne tik teismui, bet ir kitam kompetentingam subjektui. Nors Konstitucijoje nėra nustatyta, kad teisę vykdyti teisingumą turi ir ne teisminė valdžia, galima teigti, kad pagal CPK 22 straipsnio 1 dalį tam tikros su teisingumo vykdymu susijusios funkcijos gali būti perduodamos kitoms (ne teisminėms) institucijoms. Kol kas Lietuvos teisės doktrinoje nėra atlikta išsami ikiteismine tvarka civilinius ginčus nagrinėjančių institucijų teisinio veiksmingumo analizė, jų veiklos ir išimtinai teismui priskirtos teisingumo vykdymo funkcijos (ne)suderinamumo klausimai plačiau nenagrinėti. Šioje straipsnio dalyje plačiau panagrinėsime bylinėjimosi išlaidų, t. y. tokiose ikiteisminėse ginčų nagrinėjimo institucijose patirtų išlaidų, (ne)paskirstymo tarp šalių klausimus.

Sprendžiant dėl tokio pobūdžio ir turinio ginčo sprendimo išlaidų galimo paskirstymo, visų pirma aktualu, ar įstatymuose yra įtvirtintas kreipimosi į ikiteisminę ginčų nagrinėjimo instituciją privalomumas, ar tai tik asmens pasirinkimo teisė (kaip, pavyzdžiui, vartotojų ginčuose su draudikais ar finansų rinkos dalyviais, kuriuos nagrinėja Lietuvos bankas, kaip nustatyta Lietuvos banko valdybos patvirtintose Vartotojų ir finansų rinkos dalyvių

ginčų neteisminio sprendimo procedūros Lietuvos banke taisyklėse[6]). Kokiais atvejais įstatyme gali, turi būti arba yra nustatyta privaloma ikiteisminė civilinių ginčų nagrinėjimo tvarka? Ar šalių patirtos bylinėjimosi išlaidos yra paskirstomos? Kokios ginčo šalių patirtos bylinėjimosi išlaidos gali būti atlyginamos? Kaip sprendžiamas bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimas?

Ikiteisminių civilinius ginčus nagrinėjančių institucijų sąrašas proceso įstatyme nėra pateiktas. Įprastai ikiteisminės ginčų nagrinėjimo institucijos pavadinamos komisijomis ir joms suteikiama teisė spręsti tam tikro pobūdžio civilinius ginčus. Teismų praktikoje nurodoma, kad sąvoka „išankstinė ginčo sprendimo ne teisme tvarka“ visų pirma apima neteisminių institucijų veiklą sprendžiant tam tikros kategorijos civilinius ginčus, taip pat pretenzijų tvarkos laikymąsi prieš kreipiantis į teismą. Iš to išplaukia du šios tvarkos įgyvendinimo būdai (kreipimasis į neteismines ginčo sprendimo institucijas arba pretenzijos pareiškimas), kurių bendras bruožas tas, kad šios tvarkos įgyvendinimą tiek vienu, tiek kitu būdu gali nustatyti tik įstatymai.“[7] Įstatyme gali būti nustatyta privaloma ar neprivaloma civilinių ginčų nagrinėjimo tvarka.

Vienas iš nagrinėtinų pavyzdžių susijęs su neprivaloma ikiteismine tvarka įtvirtintu vartotojų ginčų su verslininkais nagrinėjimu. Pagal specialų vartotojų teises ginantį įstatymą vartotojo ir prekių pardavėjo ar paslaugos teikėjų ginčai gali būti nagrinėjame ne teisme, o Valstybinėje vartotojų teisių apsaugos tarnyboje. Vartotojų teisių apsaugos įstatymo (toliau – VTAĮ) 20 straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog „[v]artotojas, manantis, kad pardavėjas ar paslaugų teikėjas pažeidė jo teises ar teisėtus interesus, susijusius su vartojimo sutartimi, turi teisę kreiptis į pardavėją ar paslaugų teikėją, vartojimo ginčų neteisminio sprendimo subjektą arba į teismą, kad būtų apgintos pažeistos ar ginčijamos jo teisės arba teisėti interesai“. Teismų praktikoje pažymima, kad „VTAĮ įtvirtina neprivalomą alternatyvią vartotojų ginčų sprendimų tvarką“[8]. VVTAT sprendimas, kuriuo išsprendžiamas vartotojo ir pardavėjo ar paslaugos teikėjų ginčas, tampa privalomai vykdomas, jei jis nėra apskųstas[9]. Tai reiškia, kad ikiteisminės ginčo nagrinėjimo institucijos priimtas sprendimas įgyja privalomumo savybę ir gali būti vykdomas priverstinai.

VTAĮ 27 straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad „[p]riimdama sprendimą dėl ginčo esmės, vartojimo ginčus nagrinėjanti institucija sprendžia <...> dėl vartotojo patirtų išlaidų, susijusių su vartojimo ginčų neteisminio sprendimo procedūra (įrodymų surinkimo išlaidų, įskaitant būtinas ekspertizės ar laboratorinių tyrimų išlaidas, *išlaidų advokato ar advokato padėjėjo pagalbai apmokėti*, vertimo išlaidų), atlyginimo proporcingai patenkintų vartotojo reikalavimų daliai; <...> dėl vartojimo ginčus nagrinėjančios institucijos patirtų ginčo nagrinėjimo išlaidų atlyginimo. Pardavėjas, paslaugų teikėjas turi atlyginti vartojimo ginčus nagrinėjančios institucijos patirtas ginčo nagrinėjimo išlaidas proporcingai patenkintų

6 Lietuvos banko valdybos 2012 m. sausio 26 d. nutarimas Nr. 03-23 „Dėl Vartotojų ir finansų rinkos dalyvių ginčų neteisminio sprendimo procedūros Lietuvos banke taisyklių patvirtinimo“ (*Valstybės žinios*, 2012, Nr. 16-745, TAR, 2016-01-29, Nr. 2016-01773).

7 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-321-469/2021.

8 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. liepos 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-142-684/2025.

9 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. liepos 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-142-684/2025.

vartotojo reikalavimų daliai, kai priimamas šio straipsnio 1 dalies 1 ar 2 punkte nurodytas sprendimas. Šių išlaidų dydį nustato vartojimo ginčus nagrinėjanti institucija pagal vartojimo ginčų neteisminio sprendimo procedūros taisyklėse nurodytų vartojimo ginčų neteisminio sprendimo procedūros veiksmų atlikimo vidutines sąnaudas. Negali būti reikalaujama iš vartotojo atlyginti vartojimo ginčus nagrinėjančios institucijos patirtas ginčo nagrinėjimo išlaidas."

Taigi vartojimo ginčuose, kuriems taikoma neprivaloma ikiteisminė ginčų sprendimo tvarka, su ginčo nagrinėjimu susijusios vartotojo išlaidos gali būti atlyginamos. Įstatyme nustatyta, kad tokiomis laikomos ne tik atstovavimo išlaidos, bet ir kitos tiesiogiai su ginču susijusios (įrodymų rinkimo, tyrimo) išlaidos.

Tam tikrais atvejais atskiruose įstatymuose nustatyta ir privaloma ikiteisminė ginčų nagrinėjimo tvarka. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo (toliau – ERĮ) 34 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad Valstybinė ryšių reguliavimo tarnyba „privaloma ne teismo tvarka nagrinėja ginčus tarp ūkio subjektų, teikiančių elektroninių ryšių tinklus ir (arba) elektroninių ryšių paslaugas, taip pat tarp ūkio subjektų, teikiančių elektroninių ryšių tinklus ir (arba) elektroninių ryšių paslaugas, ir susijusių priemonių teikėjų dėl šio įstatymo reglamentuotų visuomeninių santykių". Privalomas ikiteisminis ginčų nagrinėjimas numatytas ir ginčams tarp daugiabučių namų savininkų ir daugiabučių namų savininkų bendrijos. Daugiabučių namų savininkų ir daugiabučių namų savininkų bendrijos ginčai (kai bendrijoje yra daugiau nei 100 narių) nagrinėjami privaloma ikiteismine tvarka[10].

Vis dėlto norminiuose aktuose iš esmės nėra įtvirtinta vienodos ir aiškios taisyklės, kaip turėtų būti sprendžiamas bylinėjimosi išlaidų, patirtų dėl ikiteisminėse ginčų sprendimo institucijose sprendžiamo ginčo, klausimas. Pagal įstatymą tam tikrais atvejais bylinėjimosi tokioje institucijoje išlaidos yra atlyginamos. Vienas iš pavyzdžių, kai įstatyme yra nustatytas bylinėjimosi ikiteisminėje ginčų nagrinėjimo stadijoje išlaidų atlyginimas, – Ryšių reguliavimo tarnybos privaloma tvarka nagrinėjami ginčai. ERĮ 34 straipsnio 4 dalyje reglamentuojama, kad „[š]alies, kurios naudai priimtas Ryšių reguliavimo tarnybos sprendimas, prašymu Ryšių reguliavimo tarnyba, priimdama sprendimą dėl ginčo, gali įpareigoti kitą šalį atlyginti laimėjusios šalies išlaidas, susijusias su ginčo nagrinėjimu. Šiuo atveju *mutatis mutandis* taikomos Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 93 straipsnio 1 ir 2 dalys. Šalis, kurios naudai priimtas sprendimas, taip pat turi teisę į išlaidų atlyginimą už advokato ar advokato padėjėjo pagalbos apmokėjimą, *mutatis mutandis* vadovaujantis Civilinio proceso kodekso 98 straipsnio nuostatomis." Taigi, nagrinėjant ginčus privaloma ikiteisminė tvarka Ryšių reguliavimo tarnyboje, šalių patirtos bylinėjimosi išlaidos yra atlyginamos.

Apibendrinant galima teigti, kad ikiteisminės civilinių ginčų nagrinėjimo institucijos skiriasi, visų pirma pagal jų sprendimų privalomumo pobūdį. Vienų sprendimai yra privalomi, pavyzdžiui, Ryšių reguliavimo tarnybos, kitų – neprivalomi, pavyzdžiui, Vartotojų teisių apsaugos tarnybos. Vis dėlto neretai tokių institucijų sprendimai savo teisine galia

10 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-67-421/2021.

prilyginami teismo sprendimui, kuriuo ginčas išsprendžiamas iš esmės ir įgyja privalomumo savybę. Toks ikiteisminės ginčų nagrinėjimo institucijos sprendimo privalomumo požymis rodo ne juose nagrinėjamų ginčų supaprastinimą, o kaip tik atskleidžia jų svarbą ir reikšmingas teisines priimamų sprendimų pasekmes, įskaitant piniginio pobūdžio pasekmes. Nors bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimai iš dalies sprendžiami skirtingai, šalių patirtos bylinėjimosi išlaidos gali būti atlyginamos taikant principą „pralaimėjęs moka". Atsižvelgiant į tai, kad VVTAT ir Ryšių reguliavimo tarnybos užduotys visų pirma yra apsaugoti silpnesnės teisinio santykio šalies (vartotojo) interesus, galima teigti, kad principo „pralaimėjęs moka" taikymas tokiu atveju yra būtent ir skirtas tokios šalies interesams apsaugoti.

2. Bylinėjimosi darbo ginčų komisijose išlaidų (ne)paskirstymo problemos

Darbo teisiniuose santykiuose tarp šio santykio dalyvių gali kilti ginčų. Teisės teorijoje darbo ginčas suprantamas kaip darbuotojo ir darbdavio ginčas (konfliktas) dėl galiojančių norminių aktų taikymo arba naujų darbo sąlygų nustatymo[11]. Darbo ginčo požymiais laikomas šalių nesutarimo pastovumas, kilusio ginčo nagrinėjimas rungimosi tvarka darbo ginčų organuose ir aplinkybė, kad ginčas kilo iš darbo sutarties[12]. Kaip vienas esminių individualaus darbo ginčų nagrinėjimo tikslų išskiriamas ne tik darbo ginčo šalių, bet ir visuomenės interesas, nes darbo ginčai dėl savo socialinės reikšmės turi būti sprendžiami „kiek įmanoma taikiau"[13]. Šie darbo ginčų ypatumai ir jų nagrinėjimo tikslai reikšmingi sprendžiant ir bylinėjimosi DGK išlaidų nepaskirstymo problemą.

DGK yra viena iš ikiteisminių civilinių ginčų nagrinėjimo institucijų. Darbo ginčai jose nagrinėjami privaloma ikiteismine tvarka. Darbuotojas ar darbdavys, siekdami ginti darbo teisiniuose santykiuose pažeistas savo teises, visų pirma privalo pasinaudoti ikiteismine ginčų nagrinėjimo tvarka. Kreipimosi į DGK privalomumas yra vienas esminių darbo ginčų sprendimo požymių. DK 216 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad darbo ginčus dėl teisės nagrinėja 1) darbo ginčų komisija; 2) teismas. Be to, kad DGK yra privaloma ikiteisminė ginčų nagrinėjimo institucija, dar vienas esminis jos požymis yra tas, kad jos priimami sprendimai yra privalomi, o įsiteisėjęs sprendimas yra vykdomasis dokumentas (gali būti vykdomas priverstine tvarka).

Remiantis CPK 412 straipsnio 1 dalimi, „[j]eigu asmuo kreipėsi į teismą nesilaikydamas ginčo išankstinės nagrinėjimo ne teisme tvarkos, teismas atsisako priimti ieškinį arba palieka jį nenagrinėtą ir išaiškina ieškovui teisę pasinaudoti ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarka". Teismų praktikoje nurodoma, kad darbo teisinių santykių šalių ginčas dėl teisės (nesant šalių sutarimo dėl jo nagrinėjimo komerciniame arbitraže) „priskiriamas darbo

11 Dambrauskienė ir kt., *supra note*, 5: 351.
12 *Ibid*., 352.
13 *Ibid*., 357.

ginčų komisijos kompetencijai ir dėl tokio individualaus darbo ginčo išnagrinėjimo darbo ginčo šalis turi kreiptis į darbo ginčų komisiją“[14]. Taigi DGK, kaip institucijos, privalomumas darbo ginčo šalims reiškia, kad darbo teisinių santykių dalyvis (darbuotojas ar darbdavys), siekdamas ginti pažeistas savo teises (kilus darbo ginčui dėl teisės), privalo visų pirma kreiptis į DGK ir tik paskui įgyja teisę kreiptis į teismą.

DGK bylos nagrinėjamos pagal pareiškėjo pateiktą prašymą (DK 223 straipsnio 2 dalis). Darbo ginčo nagrinėjimui DGK taikytini ir kai kurie ginčo nagrinėjimo teisme elementai. Pavyzdžiui, DGK posėdyje gali būti apklausiami liudytojai, sprendžiamas DGK narių šališkumo klausimas (jų nušalinimas), šalys per posėdį turi teisę pareikšti papildomų reikalavimų ir pateikti papildomų įrodymų (nebent jie galėjo būti pateikti anksčiau ir jų tenkinimas vilkintų sprendimo priėmimą) (DK 226 straipsnio 9 dalis), atliekamas visų įrodymų tyrimas (DK 226 straipsnio 10 dalis), sakomos baigiamosios kalbos (DK 226 straipsnio 10 dalis). Tai reiškia, kad nagrinėjant ginčą DGK atliekamas įrodymų tyrimas, sprendžiami esminiai tinkamo teisinio proceso klausimai (sprendimą priimančio asmens nešališkumas), kurie iš esmės taikomi ir nagrinėjant darbo ginčą teisme. Neabejotinai, net nevertinant paties darbo ginčo specifikos, vien tokiems proceso klausimams spręsti ginčo šalims gali būti reikalinga ar net būtina kvalifikuota teisinė pagalba.

Kitas esminis darbo ginčų nagrinėjimo DGK ypatumas yra rezultatų reikšmingumas, t. y. DGK priimtų sprendimų privalomumas. DGK sprendimas teismų praktikoje „vertinamas kaip individualaus pobūdžio privalomasis teisės taikymo aktas, kuriuo iš esmės ir galutinai išspręstas individualus darbo ginčas dėl teisės – nustatomi, pakeičiami ar nutraukiami materialieji teisiniai darbo ginčo šalių santykiai“[15]. Įsiteisėjęs DGK sprendimas gali būti vykdomas priverstinai. Kaip nustatyta DK 230 straipsnio 2 dalyje, „[d]arbo ginčų komisijos sprendimas yra vykdomasis dokumentas, vykdomas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka“. Be to, DGK suteikta teisė, remiantis CPK, nustatyti, kad sprendimas ar jo dalis *turi būti* vykdoma skubiai (DK 230 straipsnio 3 dalis). Darbdaviui už kiekvieną pradelstą įvykdyti DGK sprendimo dieną gali būti skirta iki 500 eurų bauda (DK 232 straipsnis). Tokios piniginio pobūdžio sankcijos darbdaviui paskirtis yra papildoma darbuotojo apsauga, taip „kompensuojami darbuotojo patiriami nepatogumai dėl sprendimo nevykdymo, o darbdavys skatinamas jį įvykdyti“[16]. Taigi DGK sprendimas yra privalomos galios individualus teisės aktas, kuris gali būti vykdomas priverstinai, be to, juo gali būti skiriama papildoma sankcija darbdaviui už sprendimo nevykdymą.

Klausimas dėl šalių bylinėjimosi DGK (ginče patirtų) išlaidų priteisimo reglamentuojamas tik DK 217 straipsnio 3 dalyje. Joje nustatyta, kad DGK „darbo ginčai dėl teisės nagrinėjami nemokamai ir ginčo šalių patirtos bylinėjimosi išlaidos nepriteisiamos“. Ši teisės norma reiškia, kad darbo ginčo šalys neturi atlyginti valstybės išlaidų dėl tokio ginčų nagrinėjimo, pavyzdžiui, mokėti žyminio mokesčio. Darbo ginčo šalys turi pačios prisiimti bylinėjimosi išlaidas, t. y. šios išlaidos nėra paskirstomos. Taigi ši norma taip pat reiškia,

14 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-175-823/2023.
15 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-32-701/2024.
16 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-32-701/2024.

kad ikiteismine tvarka privalomai nagrinėjant darbo ginčą DGK nėra taikomas principas „pralaimėjęs moka“. Taigi, nors pagal pasekmių pobūdį DGK priimtas sprendimas atitinka esminį teismo sprendimo požymį (jo privalomumą), o įsiteisėjęs jos sprendimas savaime sudaro pagrindą pradėti priverstinio vykdymo veiksmus prieš ginčą pralaimėjusią šalį, darbo ginčą laimėjusios šalies faktiškai patirtos bylinėjimosi išlaidos nėra atlyginamos.

Manytina, kad įstatymų leidėjas, modeliuodamas ikiteisminį ginčų nagrinėjimą DGK ir jose patirtų išlaidų (ne)atlyginimo klausimą, tai siejo su tokių ginčų nagrinėjimo operatyvumu, skatinant šalis nepatirti bylinėjimosi išlaidų. DK 217 straipsnio 3 dalyje nustatyta taisyklė yra siejama su pačios ginčo šalies DGK patirtų išlaidų atlyginimu: joje įtvirtinta, kad nė viena iš ginčo šalių neturės atlyginti kitos šalies patirtų išlaidų, nepriklausomai nuo ginčo nagrinėjimo rezultato. Nors darbo ginčai paprastai yra susiję su silpnesnės darbo teisinių santykių šalies (darbuotojų) interesų apsauga, bylinėjimosi DGK išlaidos, skirtingai nei ginčus sprendžiant kitose ikiteisminėse institucijose (pavyzdžiui, Vartotojų teisių apsaugos tarnyboje, Ryšių reguliavimo tarnyboje), nėra atlyginamos. Kyla klausimas – kodėl? Kuo pateisinama tokia taisyklė? Ar ji yra (ne)suderinama su veiksmingo ginčų, kylančių iš darbo teisinių santykių, nagrinėjimo reikalavimu ir visų pirma silpnesnės šio santykio šalies (darbuotojo) interesais?

Bylinėjimosi DGK išlaidų (ne)atlyginimo klausimas ne kartą spręstas kasacinio teismo. Teismų nuosekliai formuojamoje praktikoje vyrauja itin formalus šios normos aiškinimas ir savaime pripažįstama, kad ši taisyklė atitinka ikiteisminio darbo ginčų nagrinėjimo tikslus ir yra suderinama su šio ginčų sprendimo ypatumais.

Viena pirmųjų ir pagrindinių kasacinio teismo bylų, susijusių su bylinėjimosi DGK išlaidų neatlyginimu, buvo 2018 m. nagrinėta byla, kurioje keltas klausimas, ar asmuo turi teisę į DGK patirtų išlaidų atlyginimą. Toje byloje pareiškėjas prašė pripažinti jo atleidimą iš darbu neteisėtu, priteisti vidutinį darbo užmokestį už priverstinės pravaikštos laiką nuo atleidimo dienos ir neturtinės žalos atlyginimą. DGK atsisakė nagrinėti prašymą kaip nepriskirtiną jos kompetencijai. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė. Apeliacinės instancijos teismas pakeitė sprendimo dalį ir priteisė ieškovui iš atsakovo jo patirtas bylinėjimosi DGK (atstovavimo) išlaidas. Sprendimą priteisti išlaidas teismas grindė tuo, kad dėl nepagrįsto kito asmens kreipimosi į DGK asmeniui turi būti kompensuoti faktiniai praradimai, priešingu atveju būtų pažeidžiami teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principai. Taigi skirtingų instancijų teismų pozicija dėl bylinėjimosi DGK išlaidų atlyginimo išsiskyrė.

Kasacinio teismo nagrinėtas ginčas apsiribojo klausimu, ar patirtos bylinėjimosi DGK išlaidos, vėliau ginčui persikėlus į teismą ir teismui priėmus sprendimą, gali būti priteisiamos iš pralaimėjusios šalies. Taigi kasaciniame teisme spręsta, ar šios išlaidos gali būti laikomos bylinėjimosi išlaidomis, kaip tai suprantama pagal CPK, ir paskirstomos pagal įstatyme nustatytas taisykles. Kasacinis teismas, aiškindamas šios teisės normos tikslus, konstatavo, kad ji yra imperatyvi ir nustato ginčo šalių patirtų išlaidų neatlyginimą. Teismas nurodė, kad šios normos „esmė – įtvirtinti (užtikrinti) nemokamą ikiteisminį darbo ginčo nagrinėjimo procesą, kuriame šalių patiriamos bylinėjimosi išlaidos joms yra iš viso

neatlyginamos. Kreipiantis į DGK šalims nereikia mokėti žyminio mokesčio, prašymo išnagrinėti darbo ginčą dėl teisės turiniui keliami minimalūs reikalavimai (DK 223 straipsnio 2 dalis), ikiteisminė darbo ginčų dėl teisės nagrinėjimo stadija nereikalauja privalomo profesionalaus teisininko dalyvavimo.“[17] Atsižvelgdamas į tai, teismas nustatė, kad nei DGK, nei teismas neturi teisės ginčą laimėjusiai šaliai priteisti šių dėl bylinėjimosi DGK patirtų išlaidų atlyginimo iš antrosios ginčo šalies, nepriklausomai nuo to, ar toks prašymas būtų pateikiamas DGK, ar teismui.

Be to, teismas, vertindamas darbo ginčo ypatumus, atsižvelgdamas į darbuotojo, kaip silpnesnės darbo teisinių santykių šalies pobūdį nurodė, jog „ikiteisminės darbo ginčų dėl teisės nagrinėjimo stadijos modeliu, be kita ko, siekiama, kad darbo teisinių santykių šalys turėtų vienodas sąlygas greičiau, paprasčiau ir pigiau išspręsti savo nesutarimą, padaryti ginčų sprendimą DGK prieinamesnį darbuotojams, t. y. kad darbuotojai, turėdami mažesnius finansinius resursus, neatsidurtų sunkesnėje situacijoje nei darbdavys. Spręstina, kad apeliacinės instancijos teismas į tai neatkreipė dėmesio ir padarė nepagrįstą, imperatyviosios DK nuostatos neatitinkančią išvadą, jog dėl kito asmens nepagrįsto kreipimosi į DGK advokato atstovavimo išlaidų patyręs asmuo turi teisę išsiieškoti jų atlyginimą.“[18] Remdamasis šiais motyvais, kasacinis teismas nustatė, jog apeliacinės instancijos teismas padarė nepagrįstą išvadą, kad atsakovo dėl bylinėjimosi DGK patirtos atstovavimo išlaidos negali būti atlygintos ir nelaikytinos civilinėje byloje patirtomis išlaidomis.

Tokio šios procesinio pobūdžio teisės normos aiškinimo kasacinis teismas laikėsi ir vėlesnėje praktikoje. Pavyzdžiui, vienoje byloje jis pripažino, kad bylą nagrinėję teismai neteisingai prie bylinėjimosi išlaidų priskyrė šalių DGK patirtas išlaidas ir jas paskirstė civilinėje byloje[19]. Teismas toje byloje tik rėmėsi nurodytoje 2018 m. kasacinio teismo nutartyje pateiktais išaiškinimais ir kitų motyvų dėl DGK patirtų bylinėjimosi išlaidų iš esmės nenurodė. Atitinkamai kasacinis teismas sprendė šį klausimą ir kitose bylose[20]. Iš esmės tokios kasacinio teismo formuojamos DK 217 straipsnio 3 dalies aiškinimo praktikos laikomasi ir toliau teismų praktikoje. Pavyzdžiui, vienoje byloje Lietuvos apeliacinis teismas, spręsdamas kreditoriaus finansinio reikalavimo patvirtinimo klausimą, nurodė, kad DGK patirtos atstovavimo išlaidos laikytinos „neatsiejamai susijusiomis su darbo ginčo byla, o ne materialiaisiais nuostoliais“, todėl nelaikomos žala[21].

Vertinant kasacinio teismo formuojamą DK 217 straipsnio 3 dalies aiškinimo praktiką, galima daryti kelias išvadas. Pirma, kasacinis teismas pripažįsta šios teisės normos imperatyvų pobūdį, t. y. draudimą visais atvejais priteisti šalies patirtas bylinėjimosi DGK išlaidas. Antra, tokios taisyklės tikslas siejamas su darbuotojų teisių prieinamumu, veiksmingumu ir darbuotojo galimybėmis veiksmingiau įgyvendinti savo teisių gynybą, t. y. tikslu darbuotojų teisių gynybą padaryti „prieinamesnę“. Trečia, teismo nuomone, darbo

17 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-378-701/2018.
18 *Ibid*.
19 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-66-701/2019.
20 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-276-248/2019.
21 Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-793-881/2024.

ginčo nagrinėjimas DGK yra paprastesnis, nereikalaujantis profesionalaus teisininko dalyvavimo.

Tokie kasacinio teismo argumentai kelia abejonių. Sutiktina, kad DK 217 straipsnio 3 dalyje nustatyta teisės norma laikytina imperatyvia, t. y. nustatančia, kad patirtos bylinėjimosi DGK išlaidos yra neatlygintinos. Vis dėlto teismo pateikiami argumentai dėl šios teisės normos tikslo aiškinimo yra abejotini.

Pirma, nėra aišku, kodėl kasacinis teismas laiko, kad taisyklė, nustatanti, jog bylinėjimosi DGK išlaidos yra neatlygintinos, turėtų suvienodinti darbo teisinių santykių šalių galimybes ginti savo teises. Kasacinis teismas nurodo, kad šios teisės normos tikslas yra „vienodų sąlygų" abiem ginčo šalims sukūrimas, atliekamas sudarant galimybę nepriteisti patirtų išlaidų, nes priešingu atveju darbuotojai atsidurtų „sunkesnėje situacijoje nei darbdavys". Vis dėlto jis nenagrinėja, ar darbuotojas apskritai turi galimybes pasinaudoti privalomu ginčų nagrinėjimu DGK, nes paprastai būtent jam tenka įsivertinti galimas rizikas, parengti DK 223 straipsnio 2 dalyje nustatytus reikalavimus atitinkantį teisiškai kokybišką dokumentą, jį pagrįsti įrodymais ir pačiam tinkamai atstovauti sau darbo ginčų komisijoje ir tinkamai įgyvendinti savo procesines teises.

Antra, abejonių kelia kasacinio teismo argumentas, kad ikiteisminė darbo ginčų dėl teisės nagrinėjimo stadija nereikalauja privalomo profesionalaus teisininko dalyvavimo. Vienintelis kasacinio teismo nurodomas argumentas yra tai, kad DGK teikiamam prašymo „turiniui keliami minimalūs reikalavimai (DK 223 straipsnio 2 dalis)". Prašymo, teikiamo DGK, reikalavimai, nustatyti DK 223 straipsnio 2 dalyje, kurioje, be kita ko, reikalaujama suformuluoti reikalavimą, nurodyti aplinkybes, pateikti įrodymus, kuriais grindžiamas reikalavimas, pagrįsti poziciją dėl darbo ginčo nagrinėjimo formos, būdo, dokumentų gavimo būdo. Jei prašymas turi formos ar turinio trūkumų, turi būti nustatomas penkių darbo dienų terminas jiems pašalinti (DK 223 straipsnio 4 dalis). Iš esmės DK 223 straipsnio 2 dalyje nustatyti reikalavimai atitinka esminius ieškiniui keliamus reikalavimus, nes jame turi būti nurodomas reikalavimas (prašymo dalykas) ir pagrindas (aplinkybės, pagrindžiančios reikalavimą), o prie prašymo turi būti pateikiami ir jį pagrindžiantys įrodymai (CPK 111 straipsnis, 135 straipsnio 2 dalis). Todėl nėra pakankamai pagrįsta teismo pozicija, kad prašymui, teikiamam DGK, keliami „minimalūs reikalavimai" ir apskritai, kad suprantamas toks reikalavimų „minimalumas".

Trečia, tas pats ginčas dėl teisės, kuris privalomai nagrinėtinas DGK, gali būti vėliau nagrinėjamas apylinkės teisme pagal tos pačios darbo ginčo šalies reikalavimą. Vien tai, kad tam pačiam ginčui nagrinėti numatyta kita institucija – ne DGK, o teismas, kuriame tas pats ginčas turi būti išnagrinėtas pagreitinta tvarka, savaime nelemia, kad teisme patirtos bylinėjimosi išlaidos atlygintinos, o nagrinėjant tą patį teisinį ginčą DGK patirtos išlaidos neatlyginamos. Be to, aktyvus darbo ginčų nagrinėjimo institucijos vaidmuo nustatytas tiek ginčą sprendžiant teisme pagal proceso įstatymo normas, tiek pagal DK taisykles.

Ketvirta, kasacinis teismas apskritai nevertino tolesnės darbo ginčo sprendimo DGK stadijos reikšmės po prašymo pateikimo. Kaip minėta, darbo ginčo nagrinėjimui DGK taikytini ir kai kurie ginčo nagrinėjimo teisme elementai (šalys teikia paaiškinimus, gali būti

apklausiami liudytojai, atliekamas įrodymų tyrimas ir sakomos baigiamosios kalbos). Tai reiškia, kad darbo teisinių santykių šalies teisių gynimas DGK nėra vien prašymo pateikimas (formalumas), o tinkamam teisių įgyvendinimui reikalingos tiek materialiosios, tiek proceso teisės žinios ir bylinėjimosi įgūdžiai. Be to, DGK, kaip ir bet kuriame ginčų nagrinėjimo procese, taikomas bendrasis rungtyniškumo principas, reiškiantis, kad pareiškėjas (pavyzdžiui, darbuotojas) turi pareigą įrodyti savo reikalavimus ir tinkamai juos suformuluoti. Visų pirma prašyme turi būti suformuluotas konkretus prašymo dalykas atsižvelgiant į DGK kompetenciją (DK 217 straipsnio 1 dalis[22]), be to, DGK „turi teisę darbo teisės normas ar šalių susitarimus pažeidusiai šaliai kitos šalies naudai skirti iki 3 000 eurų baudą“ (DK 217 straipsnio 2 dalis). Siekiant tinkamai suformuluoti prašymo dalyką ir jį pagrįsti, reikia įvertinti ir galimą darbo teisių pažeidimą, jo mastą, nustatyti, kokios konkrečios gynybos priemonės turi būti naudojamos. Tam reikia teisiškai kvalifikuoti galimą pažeidimą, įvertinti, kokiais veiksmingiausiais būdais gali būti ginamos pažeistos teisės.

Penkta, kasacinis teismas apskritai praleido tam tikrus esminius su bylinėjimosi išlaidų nepaskirstymu DGK susijusius klausimus. Pavyzdžiui, jis išvis nevertino aplinkybės, kad darbo ginčo nagrinėjimas DGK yra privalomas, t. y. darbuotojas ir darbdavys privalomai pagal įstatymą siunčiami į šią instituciją. DGK privalomumas – suvereno (valstybės) nustatytas privalomas ginčo nagrinėjimo ne teisme būdas. Toks sprendimas bet kuriuo atveju vertintinas kaip iš Konstitucijos kylančio reikalavimo, kad asmuo, kurio teisės pažeistos, turi teisę naudotis teismine gynyba, apribojimas. Todėl tokiu atveju tuo labiau laikytinas reikšmingu veiksmingas, efektyvus pažeistų teisių gynybos mechanizmo pasirinkimas. Tai rodo, kad teismas nevertino pačios ikiteisminės darbo ginčų nagrinėjimo esmės, nes tai, kad valstybė nustato privalomą ginčo sprendimo būdą, atitinkamai turėtų reikšti ir veiksmingų galimybių juo pasinaudoti įgyvendinimą, taip pat ne mažesnių nei teisme teisinių garantijų užtikrinimą, ypač silpnesnei šaliai.

Šešta, kasacinis teismas nepagrįstai „nureikšmino“ profesionalaus atstovo teisinės pagalbos svarbą DGK, kurioje tas pats darbo ginčas nagrinėjamas kolegialaus organo (ne vienasmeniškai teisėjo). Jau vien tai savaime padidina įtampą procese. Veiksminga ir visapusiška, profesionali (ypač) darbuotojo galimai pažeistų materialiųjų (darbo) teisių apsauga negali prasidėti tik teisme, jei įstatyme nustatytas privalomas darbo ginčo nagrinėjimas DGK. Teisė turėti profesionalų atstovą iš esmės ir galbūt galutinai išsprendžiant asmens materialiųjų subjektinių teisių klausimą yra paneigiama, ypač jei silpnesnei šaliai, laimėjusiai darbo ginčą, neleidžiama atgauti tai, ko ji nebūtų patyrusi, jei nebūtų buvęs padarytas ir nustatytas jos teisių pažeidimas.

Apibendrinant darytina išvada, jog bendrosios kompetencijos teismuose laikomasi gana nuoseklios pozicijos, kad DGK patirtos bylinėjimosi išlaidos yra neatlyginamos. Nors

22 Nagrinėdamas darbo ginčus dėl teisės, darbo ginčą nagrinėjantis organas turi teisę: 1) įpareigoti kitą šalį atkurti dėl darbo teisės normų ar abipusių susitarimų nevykdymo ar netinkamo vykdymo pažeistas teises; 2) priteisti padarytą turtinę ar neturtinę žalą, o darbo teisės normų ar susitarimų nustatytais atvejais – ir baudas ar delspinigius; 3) nutraukti arba pakeisti teisinius santykius; 4) įpareigoti atlikti kitus įstatymuose ar darbo teisės normose nustatytus veiksmus.

tokia pozicija grindžiama iš esmės lingvistiniu DK 217 straipsnio 3 dalies aiškinimu ir tam tikrų (pavienių) šios teisės normos tikslų atskleidimu, manytina, kad kasacinis teismas yra nepagrįstai linkęs šią teisės normą aiškinti itin formaliai, nevertindamas, ar jos taikymas sudaro sąlygas veiksmingai pažeistų darbo teisinių santykių dalyvių, ypač darbuotojo, teisinei gynybai.

3. Bylinėjimosi DGK išlaidų neatlyginimo taisyklės konstitucinis vertinimas

Klausimas, ar bylinėjimosi išlaidų, patirtų DGK, neatlyginimas yra pagrįstas, keliamas ne tik bendrosios kompetencijos teismuose, bet ir KT praktikoje. Jau minėtame KT nutarime nagrinėta, ar DK 217 straipsnio 3 dalis (ne)prieštarauja Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai, 109 straipsnio 1 daliai ir konstituciniam teisinės valstybės principui. Šio nutarimo vertinimas aktualus, nes, skirtingai nei kasacinis teismas, KT toje byloje atliko išimtinai konstitucinės kontrolės funkciją, vertindamas, ar DK 217 straipsnio 3 dalyje nustatyta teisės norma yra (ne)suderinama su Konstitucijos nuostatomis. Ši KT nagrinėta civilinė byla pradėta pagal kasacinio teismo kreipimąsi, kuriame nurodyta, kad teismui kilo klausimų dėl DK 217 straipsnio 3 dalies (ne)prieštaravimo Konstitucijos nuostatoms.

Kasacinio teismo 2025 m. sausio 9 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-22-823/2025, kuria buvo kreiptasi į KT dėl DK 217 straipsnio 3 dalies (ne)prieštaravimo Konstitucijai, nurodyta, kad ginčas tarp darbo santykio šalių kilo dėl darbo santykius reglamentuojančių etikos normų pažeidimo. Darbdavys (mokymo įstaiga) nustatė, jog ieškovė (mokytoja) pažeidė darbo santykiams taikomas etikos normas, ir skyrė jai sankciją. Ieškovė prašė panaikinti darbdavio sprendimą dėl etikos pažeidimo ir vėliau pareiškė papildomą reikalavimą priteisti jai iš atsakovės 100 Eur neturtinei žalai atlyginti. DGK ieškovės reikalavimų netenkino, nes nustatė, kad darbdavys panaikino sprendimą dėl etikos pažeidimo ir sumokėjo ieškovei 100 Eur. Po DGK sprendimo ieškovė kreipėsi į teismą ir paprašė priteisti iš atsakovės jos DGK patirtų 1742,40 Eur išlaidų advokato teisinėms paslaugoms apmokėti. Ieškovė nurodė, kad dėl darbdavio neteisėtų veiksmų, neturėdama teisinių žinių, negalėjo pati apsiginti nuo neteisėto patraukimo drausminėn atsakomybėn. Taigi šioje civilinėje byloje ieškinio dalykas buvo ieškovės keliamas atsakovo (darbdavio) deliktinės civilinės atsakomybės taikymas dėl DGK nagrinėjant darbo ginčą jos patirtų bylinėjimosi (atstovavimo) išlaidų priteisimo. Tai reiškia, kad teismas civilinėje byloje nagrinėjo, ar DGK patirtos bylinėjimosi (atstovavimo) išlaidos gali būti laikomos nuostoliais pagal deliktinę civilinę atsakomybę reglamentuojančias Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nuostatas.

Pirmosios instancijos teismas ieškovės ieškinį tenkino ir priteisė jai iš atsakovės 1306,40 Eur nuostolių atlyginimą. Apeliacinės instancijos teismas sprendimą paliko nepakeistą. Kasacinis teismas, motyvuodamas kreipimąsi į KT dėl 217 straipsnio 3 dalies išaiškinimo, nurodė, kad šioje civilinėje byloje teismai vienareikšmiškai pripažino būtiną ieškovės advokato teisinę pagalbą jos teisių apsaugai DGK. Nutartyje, kuria kreiptasi į KT,

kasacinis teismas taip pat nurodė, kad paties KT keliami reikalavimai dėl realios ir veiksmingos teisių gynybos nėra paisomi besąlygiškai draudžiant ginčo šalių išlaidų (įskaitant advokato pagalbos išlaidas), patirtų nagrinėjant ginčą privaloma ikiteismine tvarka darbo ginčų komisijoje, atlyginimą. Kasacinis teismas nurodė, jog kreipiasi į KT, kad šis įvertintų, ar DGK 217 straipsnio 3 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas, pagal kurį darbo ginčų komisijoje ginčo šalių patirtos bylinėjimosi išlaidos nepriteisiamos, neprieštarauja Konstitucijos 30 straipsnio 1 ir 2 dalims, 109 straipsnio 1 daliai ir konstituciniams teisingumo ir teisinės valstybės principams. Taigi kasacinis teismas įžvelgė galimą DGK 217 straipsnio 3 dalies (ne)suderinamumą su esminėmis teisę į teisminę gynybą reglamentuojančiomis Konstitucijos nuostatomis ir teismo, kaip išimtinio teisingumo vykdytojo, kompetencija. Kasacinio teismo kreipimosi turinys atskleidžia, jog jis siejamas su procesinių klausimų konstitucingumo vertinimu, tačiau nevertinta, pavyzdžiui, ar DGK 217 straipsnio 3 dalis nesuderinama su kitomis būtent darbuotojo teises nustatančiomis nuostatomis (Konstitucijos 48 straipsnis) arba teisės į nuosavybę apsauga (Konstitucijos 23 straipsnis). Asmuo, kuriam nėra atlygintos privalomo pobūdžio teisiniame ginče patirtos bylinėjimosi išlaidos, taip pat patiria teisės į nuosavybę suvaržymų, nes dėl kito asmens neteisėtų veiksmų jo patirti piniginiai praradimai, kuriuos jis vertino kaip būtinus veiksmingai teisminei gynybai, nekompensuojami.

KT nutarime pateikti motyvai gali būti skirstomi į kelias grupes. Pirma, KT nagrinėjo ikiteisminio darbo ginčų nagrinėjimo DGK ypatumus ir vertino, kaip darbo ginčai yra sprendžiami tokia tvarka. Antra, KT vertino, kokia yra profesionalaus atstovo (advokato) atstovavimo reikšmė ir jam mokamo atlyginimo tikslas bei poreikis nagrinėjant darbo ginčą.

Vertindamas ikiteisminį darbo ginčų modelį, KT nurodė, jog ikiteisminis darbo ginčų nagrinėjimas pasižymi tuo, kad ginčas nagrinėjamas nemokamai (nemokamas darbo užmokestis), prašymo išnagrinėti darbo ginčą dėl teisės turiniui keliami tik būtini reikalavimai, esant poreikiui DGK turi teisę rinkti įrodymus savo iniciatyva yra nustatyti ginčo nagrinėjimo terminai, DGK, prieš pradėdama nagrinėti ginčą, iš esmės turi prievolę padėti šalims pasiekti taikų susitarimą. Toks darbo ginčo sprendimo modelis turėtų sudaryti „prielaidas nemokamam, efektyviam, nešališkam ir socialinių partnerių bendradarbiavimo principu grindžiamam ne teisminiam darbo ginčų dėl teisės sprendimui, kurio metu siekiama, be kita ko, kad ginčo šalys nepatirtų nebūtinų finansinių praradimų, kaip antai išlaidų advokatų paslaugoms“. Taigi vienas iš esminių KT motyvų, susijusių su ikiteisminio darbo ginčų nagrinėjimo DGK ypatumu, yra „finansinių praradimų“ nepatyrimas. Pažymėtina, jog iš esmės visi nurodyti aspektai yra būdingi ir darbo ginčo nagrinėjimui teisme – tiek dėl aktyvaus teismo vaidmens, tiek dėl ginčo nagrinėjimo trukmės, eigos ir pan.

Antra, nagrinėdamas tokio ikiteisminio darbo ginčo modelio privalumus, KT nurodė, kad bylinėjimosi išlaidų neatlyginimas DGK reiškia, jog taip „palengvinamas ir pagreitinamas“ darbo ginčo nagrinėjimas, nes DGK neturi spręsti dėl ginčo šalių patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo. Taip pat ginčą inicijavusi šalis neprisiima rizikos dėl kitos šalies patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo ir priešingas šio klausimo sprendimas atgrasytų

darbuotojus „nuo savo pažeistų teisių gynimo ir dar[ytų] darbo ginčų nagrinėjimą nepatrauklų“. Taip pat KT nurodė, kad „darbo ginčo šalys gali patirti papildomų išlaidų <...> advokatų paslaugoms apmokėti, tačiau jos nėra būtinos, o tokių išlaidų rizika darbo ginčo šalims tampa lengviau valdoma – kiekviena šalis nuo pat pradžių žino, kad ji visada patirs tik tas išlaidas, kurias pati pasirinks patirti, ir ne daugiau“.

Nagrinėjant KT nutarime pateiktus motyvus galima teigti, kad kaip pagrindiniai bylinėjimosi išlaidų neatlyginimą pagrindžiantys argumentai nurodomi „paprastas“ darbo ginčo nagrinėjimas DGK, teikiant tik „būtinus“ reikalavimus atitinkantį dokumentą, DGK aktyvumas savo iniciatyva renkant duomenis, siekiant šalių taikos ir tam tikrų „nebūtinų finansinių praradimų“ ar „papildomų išlaidų“, pavyzdžiui, atstovavimo išlaidų. Tai reiškia, kad KT laikė, jog darbo ginče atstovavimo išlaidos nėra būtinos dėl DGK aktyvumo, ginčo paprastesnio nagrinėjimo, o darbo teisinių santykių šalys, nereikalaujant atlyginti kitos šalies patirtas bylinėjimosi išlaidas, yra skatinamos reikšti reikalavimus ir inicijuoti darbo ginčą. Iš esmės dalis nutarime nurodytų argumentų, pagrindžiančių DK 217 straipsnio 3 dalies neprieštaravimą Konstitucijai, yra jau anksčiau nurodyti ir kasacinio teismo praktikoje, sprendžiant bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimą darbo ginčuose. Visgi nutarime pateikti motyvai kelia klausimų, ar KT tinkamai įvertino darbo ginčų nagrinėjimo privalomo ginčų nagrinėjimo teisme ir ginčų nagrinėjimo DGK ypatumus ir konkrečiai darbo ginčo šalies atstovavimo išlaidų tikslus bei reikšmę.

Pirma, nors KT, atlikdamas konstitucinę teisės aktų kontrolę, yra apribotas jam pateikto kreipimosi ir jame nurodomo prašymo, manytina, kad šiuo atveju sprendžiant procesinio pobūdžio klausimą dėl bylinėjimosi DGK išlaidų nepaskirstymo turėjo būti itin akcentuojama, kokių Konstitucijoje nustatytų materialiųjų vertybių apsaugai apskritai turėtų būti skirtas darbo ginčų nagrinėjimas. Nutarime ikiteisminį darbo ginčų nagrinėjimą KT vertino gana siaurai – ne kaip tikslą užtikrinti pažeistų darbuotojo teisių veiksmingą visapusišką gynybą, bet tik teisės kreiptis į teismą dėl pažeistų teisių gynybos (Konstitucijos 30 straipsnis) galimo ribojimo ir teisingumo vykdymo tik teisme (Konstitucijos 109 straipsnis) aspektais. Nė vienoje iš šių Konstitucijos nuostatų nenustatyta nei darbuotojo teisių, nei jo apsaugos ir gynybos privalomoje ikiteisminėje institucijoje tvarka. Suprantama, jog pagal kasacinio teismo pateiktą paklausimą keliamas klausimas dėl DK 217 straipsnio 3 dalies (ne)prieštaravimo Konstitucijai lėmė, kad šios nuostatos yra „artimiausios“ keltam konstitucinės kontrolės klausimui. Vis dėlto kyla klausimas, kodėl nagrinėdamas konstitucinės kontrolės klausimą KT nevertino būtent Konstitucijoje nustatytų darbuotojo teisių ir jų apsaugos veiksmingumo. Konstitucijos 48 straipsnyje nurodyta, kad „[k]iekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą ir turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju“. Šioje nuostatoje įtvirtintos asmens (darbuotojo) teisės laikytinos vienomis iš pamatinių darbo teisinių santykių taisyklių. KT nenustato atskirų ginčo dėl šių teisių pažeidimo nagrinėjimo taisyklių, todėl šios, kaip ir kitos, pažeistos asmens teisės gali būti ginamos teisme. Konstitucijos 48 straipsnyje nustatytos pamatinės asmens (darbuotojo) teisės darbo teisiniuose santykiuose reikalauja ir veiksmingo jų gynybos mechanizmo, priešingu atveju šios

darbuotojo teisės taptų tik deklaracija. Konstitucija, kaip vientisas teisės aktas, turi būti aiškinama sistemiškai, atskleidžiant ne tik pavienių jos nuostatų tikslus, bet ir susijusių nuostatų ryšius. Materialiosiose teisės normose nustatomos pirminės turiningos teisinio santykio dalyvio teisės ir pareigos, o proceso – procesinės normos, kuriomis apibrėžiama, kaip turi būti ginamos pažeistos materialinės teisės[23]. KT, iš esmės apsiribodamas tik procesinio pobūdžio klausimų nagrinėjimu, byloje nevertino, kokių Konstitucijoje nustatytų pamatinių asmens (darbuotojų) teisių gynimui skirtos darbo ginčų nagrinėjimą ikiteisminė tvarka reglamentuojančios privalomos įstatymo normos ir kokie būtų galimi tokių materialiųjų teisių (ne)apgynimo teisiniai padariniai.

Antra, KT, kaip ir kasacinis teismas, spręsdamas dėl DGK patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo, visiškai nenagrinėjo[24] esminio ikiteisminio darbo ginčų nagrinėjimo ypatumo – jo privalomumo. Byloje taip pat neišgryninti pagrindiniai proceso DGK ir teisme panašumai ir skirtumai bei galimi teisiniai padariniai procesui (-ams) pasibaigus ar prasidėjus. Valstybė, turinti pareigą suteikti teisę į pažeistų teisių teisminę gynybą, šią pareigą iš esmės modifikuoja, nustatydama privalomą šios teisės įgyvendinimo prielaidą – ginčo sprendimą neteisminėje institucijoje. Manytina, kad vienas esminių KT nutarime praleistų klausimų yra būtent (privalomos) ikiteisminės ginčų nagrinėjimo institucijos teisinė prigimtis, esmė, proceso ir rezultato veiksmingumas. DGK yra privalomas ikiteisminio darbo ginčų nagrinėjimo subjektas. DGK privalomumas reiškia, kad asmuo, siekdamas ginti savo teises, privalo į ją kreiptis. Privalomas DGK pobūdis lemia, kad valstybė įpareigoja asmenis, siekiančius apginti savo konstitucines teises, būtinai kreiptis ne į teismą, o į kitą subjektą. Nustačiusi privalomą teisių gynimo modelį, valstybė turi sudaryti ir sąlygas juo tinkamai pasinaudoti. Toks modelis visų pirma turėtų būti siejamas su jo prieinamumu, paprastumu. Nors negalima teigti, kad valstybė atima teisę į profesionalų atstovavimą DGK, tačiau paneigdama galimybę šaliai atgauti patirtas bylinėjimosi išlaidas iš esmės šią teisę aiškiai nepagrįstai suvaržo. Juk akivaizdu, kad net laimėjimo atveju patirtos finansinės rizikos prisiėmimas iš esmės gali net ir paneigti patį ginčo laimėjimo ekonominį naudingumą.

Trečia, bylinėjimosi (atstovavimo išlaidos) neretai būtent ir yra susijusios su tinkamu pažeistų teisių apsaugos įgyvendinimu. Toks KT aiškinimas rodo ir profesionalaus teisinio atstovavimo (profesionalių teisinių paslaugų) nereikalingumą, menkumą. Sunku suprasti, kaip profesionalaus teisininko atstovavimas DGK posėdyje gali būti nesusijęs su pažeistų teisių veiksmingu įgyvendinimu ir užtikrinimu. Tokia pozicija rodo, kad profesionalus teisinis atstovavimas procese nėra tikslas. Taip sumenkinamas veiksmingas pažeistų subjektinių teisės gynimas. Profesionalus teisinis atstovavimas sudaro prielaidas veiksmingesnei, efektyvesnei pažeistų teisių gynybai. Nutarime nurodyti motyvai dėl „paprasto“ ginčo sprendimo DGK savaime neturėtų reikšti, kad profesionalus teisinis atstovavimas tokiu atveju nereikalingas. Tokios bylinėjimosi išlaidos nepaskirstymo taisyklės taikymas siejamas ir su nepagrįsta prielaida, kad darbo ginčai nėra sudėtingi, juose pats asmuo gali

23 Alfonsas Vaišvila, *Teisės teorija* (Justitia, 2009), 254.

24 KT nutarime tik nurodyta, kad ikiteisminė darbo ginčų nagrinėjimo tvarka yra privaloma, tačiau nenurodyta, kokią reikšmę tai turi klausimo dėl bylinėjimosi išlaidų nepriteisimo sprendimui.

tinkamai ginti savo teises. Darbo ginčuose dėl teisės sprendžiami teisės ir fakto klausimai. Baigtinio tokių ginčų sąrašo nėra, juose gali būti keliami bet kokie turtinio ir neturtinio pobūdžio reikalavimai. Laikant, jog DGK yra privaloma ginčų nagrinėjimo institucija, kuri priima ir privalomojo pobūdžio teismo sprendimą, galima teigti, kad ji atitinka ir tam tikrus esminius teismo, kaip ginčą nagrinėjančios institucijos, elementus. Teisės aktuose ir kelis dešimtmečius formuojamoje nuoseklioje teismų praktikoje pripažįstamas principo „pralaimėjęs moka" taikymas ir jo veiksmingumas ir neišvengiamumas siekiant teisingo proceso. Tai juolab aktualu todėl, kad teisme nagrinėjamas iš esmės tas pats darbo ginčas. Todėl KT nutarime nurodyta taisyklė, kad „pagal Konstituciją, asmens teisės turi būti ginamos ne formaliai, o realiai ir veiksmingai", šioje byloje praktiškai liko nepritaikyta. Efektyvi, veiksminga ir visapusiška teisių gynyba galima visų pirma gebant savo teisių gynyba veiksmingai pasinaudoti.

Ketvirta, kyla klausimas, ar KT tinkamai įvertino ir tokio nutarime pateikto išaiškinimo suderinamumą su esminiais darbo teisinių santykių principais. DK 2 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad darbo santykiai reglamentuojami visokeriopos darbo teisių gynybos bei darbo teisės subjektų lygybės principais. Manytina, kad toks išaiškinimas veikiausiai neužtikrina nei vieno, nei kito principo taikymo. Visokeriopa darbo teisių gynyba turėtų būti siejama visų pirma su jos veiksmingumu ir prieinamumu. Darbo teisės subjektų lygybės principas rodo bendrąjį lygiateisiškumo principą, reiškiantį, kad teisinio santykio dalyviai turi turėti vienodas galimybes įgyvendinti savo teises.

Penkta, bylinėjimosi išlaidų paskirstymas yra viena esminių procesinių priemonių, leidžiančių išvengti nepagrįsto bylinėjimosi. Nors tiek KT, tiek kasacinio teismo praktikoje pagrįstai laikoma, jog darbuotojas yra silpnesnė darbo santykių šalis, tai savaime nereiškia, kad darbuotojas nereikš nepagrįsto reikalavimo darbdaviui. Be to, abejonių kelia KT formuluota tam tikra „prezumpcija", kad darbo ginče DGK darbdavys turėtų patirti bylinėjimosi (atstovavimo) išlaidų ir būtent tai atgrasytų darbuotoją kreiptis dėl pažeistų savo teisių gynybos. Manytina, kad darbdavys DGK gali apskritai nepatirti atstovavimo išlaidų, mokamų profesionaliam atstovui. Darbdavys, vykstant ginčui teisme, gali būti atstovaujamas aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą turinčio savo darbuotojo. Todėl prielaida, kad darbdavys visais atvejais patirs atstovavimo išlaidų, nėra pagrįsta. Atvirkščiai, būtent darbuotojas tokiu atveju patirs atstovavimo išlaidų, kurios nebus vėliau kompensuotos net jei jis ginčą laimėtų.

Šešta, kritiškai vertintini KT argumentai, jog bylinėjimosi DGK išlaidų neatlyginimas reiškia, kad taip „palengvinamas ir pagreitinamas" darbo ginčo nagrinėjimas, nes DGK neturi spręsti dėl ginčo šalių patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo. Teisinis ginčas – ar nagrinėjamas teisme, ar ne – paprastai nėra lengvas. „Palengvinimas" DGK nariams nespręsti šalių bylinėjimosi išlaidų klausimo dėl operatyvesnio proceso užbaigimo kartu gali reikšti „finansinį pasunkinimą" ginčą laimėjusiai šaliai, ypač darbuotojui, dėl kurio ir sukurta ši darbo ginčų nagrinėjimo sistema. Asmenų pagrįstai patirti piniginiai praradimai ginantis nuo nepagrįstų stipresnės santykių šalies veiksmų negali būti prioritetiškai neginami remiantis tuo, kad „sprendėjams" bus paprasčiau, lengviau nespręsti išlaidų paskirstymo tarp

šalių klausimo. KT argumentas dėl „pagreitinimo“ taip pat nėra pakankamai teisiškai išplėtotas, nes ir teisme darbo bylos nagrinėjamos pagreitinta tvarka (remiantis CK 413 straipsniu, tiek jų skyrimui nagrinėti, tiek pasirengimui, tiek išnagrinėjimui taikomos specialios pagreitinimo taisyklės ir terminai), tačiau bylinėjimosi išlaidos ten tarp šalių paskirstomos.

Septinta, kritiškai vertintinas ir KT nutarime nurodytas argumentas dėl DGK aktyvumo siekiant šalių taikos. Analogišką šalių sutaikinimo procedūrą atlieka ir apylinkės teismas, nagrinėjantis tą patį darbo ginčą, nes privalo ir taikyti šalis, ir kuo greičiau atkurti teisinę taiką tarp šalių (CPK 2 straipsnis). Konstitucinę priežiūrą atliekanti institucija nepateikė moksliškai pagrįstų duomenų, kurie galėtų patvirtinti, jog taikos susitarimo tikimybė yra didesnė tais atvejais, kai šalių bylinėjimosi išlaidos ikiteisminėse institucijose neatlyginamos. Praktikoje veikiau vyrauja priešinga tendencija – neišvengiamumas atlyginti kitos šalies išlaidas pralaimėjimo atveju labiau verčia šalis, ypač tą šalį, kurios teisinė pozicija silpnesnė, siekti taikaus susitarimo. Kitas klausimas – ar šių ginče patirtų išlaidų suderinimas gali tapti atskira kliūtimi taikiai užbaigti visą ginčą. Vis dėlto tai nėra šio tyrimo dalykas.

Aštunta, KT nutarime pasigendama lyginamojo metodo platesnio taikymo (ne tik užsienio valstybių pavyzdžių panašiais klausimais, bet ir kitų mūsų valstybės situacijų dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo kitose ikiteisminėse ginčų sprendimo institucijose), taip pat Konvencijos nuostatų teisinio vertinimo, kuris gausiai sutinkamas kituose KT nutarimuose. Nors šiame KT nutarime nagrinėtas tik DGK nustatytas ginčo sprendimo modelis, nebuvo vertinta, kad kai kuriose ikiteisminėse ginčų nagrinėjimo institucijose bylinėjimosi išlaidos yra skirstomos. Pavyzdžiui, šalių patirtos bylinėjimosi išlaidos nagrinėjant ginčus ikiteismine tvarka Ryšių reguliavimo tarnyboje ar VVTAT yra atlyginamos. Suprantama, kad darbo teisiniai santykiai pasižymi savo socialine reikšme, darbuotojo, kaip įprastai silpnesnės teisinio santykio šalies, interesų apsaugos poreikiu. Visgi neatskleista, kodėl vienų materialiųjų teisinių santykių atkūrimo išsprendus ginčus ne teisme atvejais įstatymų leidėjas leidžia priteisti bylinėjimosi išlaidas, o kitais atvejais tai draudžia.

Išdėstyti argumentai dėl KT nutarimo teisinio vertinimo leidžia manyti, jog KT nepakankamai išsamiai atskleidė ginčų nagrinėjimo DGK ypatumus ir ginčo šalių profesionalaus atstovavimo joje reikšmę ir tikslus. Abejones dėl tokio nutarimo pagrįstumo sustiprina ir pačios civilinės bylos, kurioje buvo kreiptasi į KT, aspektai ir bylą nagrinėjusių dviejų instancijų teismų pripažinimas, kad šalis (pareiškėja) dėl ginčo pobūdžio ir ypatumų pagrįstai buvo atstovaujama profesionalaus atstovo.

Išvados

1. Kuo materialūs teisiniai santykiai reikšmingesni visuomenėje ir kuo žymesnis nukrypimas nuo šalių lygybės principo, tuo didesnė ir visapusiškesnė teisinė apsauga turi būti suteikiama silpnesnei šaliai. Sprendžiant dėl įstatyme nustatyta tvarka priskirtoje specialioje institucijoje ginčo šalių patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo, esminę reikšmę turi ginčo materialinių teisinių santykių teisinė prigimtis, jų teisinio

reguliavimo pobūdis, šalių teisinė padėtis, ginčo sprendimo ne teisme ypatumai ir galimos pasekmės dėl ginčo rezultato. Jeigu įstatymų leidėjas nustato privalomą ikiteisminę tokių ginčų nagrinėjimo ne teisme tvarką, silpnesniųjų asmenų teisinės gynybos specialioje ginčą nagrinėjančioje institucijoje garantijos neturėtų būti mažesnės apimties nei tą patį ginčą nagrinėjant teisme, įskaitant finansinės naštos, kuri atsirado dėl profesionalios, efektyvios teisinės pagalbos užtikrinimo, atlyginimą.

2. Formuojama kasacinio teismo ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pozicija dėl bylinėjimosi išlaidų nepaskirstymo nagrinėjant ginčą darbo ginčų komisijoje ne tik rodo asmenų teisinės gynybos darbo teisiniuose santykiuose susilpninimą, bet ir įtvirtina požiūrį, kad profesionalių teisinių paslaugų teikimas nėra nei būtinas, nei reikalingas. Toks darbo santykių dalyvių (ypač darbuotojų) pažeistų teisių gynybos aiškinimas ne skatina ir palengvina ginti pažeistas teises, o atvirkščiai – nuo to atgraso.
3. KT nutarime išdėstyti argumentai perdėm praktiški ir pragmatiški, o ribota materialiųjų (darbo) teisinių santykių tikrosios teisinės prigimties ir paskirties analizė, lyginamojo metodo taikymo stoka ne sustiprina, o susilpnina šio teismo argumentus.
4. Darbo ginčo DGK laimėjimo atveju, kai finansinė rizika priskiriama ginčą laimėjusiai šaliai, paneigiama ne tik analogiškos kaip teisme gintinos konstitucinės teisės svarba ir reikšmė, bet ir visokeriopos darbo teisinių santykių gynybos principas, nepagrįstai suvaržoma (ypač) darbuotojų teisė turėti profesionalų atstovą, kai iš esmės ir galimai galutinai sprendžiamas jo materialiųjų subjektinių teisių klausimas.

NON-COMPENSATION OF LITIGATION COSTS IN PRE-TRIAL RESOLUTION OF LABOUR DISPUTES

Darius Bolzanas
Mykolas Romeris University, Lithuania

Remigijus Jokubauskas
Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The state, having created a monopoly on enforcement of justice, namely the examination of legal disputes in courts, simultaneously creates other effective means of protection of substantive legal relations. One of them is the assignment of such disputes to other institution for the hearing of the dispute in a pre-trial procedure. The pre-trial procedure may be mandatory or optional. When the pre-trial procedure is mandatory, a person seeking to defend his potentially violated subjective rights must first use it and only then acquire the right to apply to court (presumption of the right to access to court). As in any dispute resolution institution, when resolving such disputes in a mandatory pre-trial procedure, the parties may incur litigation costs. Then a reasonable question arises regarding the (non) compensation of such costs. This article examines the problems of (non)compensation of litigation costs incurred in the labor dispute commission, which is required to examine labor disputes in a pre-trial procedure. According to the pre-trial labor dispute resolution model established in Lithuania, the litigation costs incurred by the parties in such a process are not compensated (distributed). Though such a rule is recognized as justified in case law, and the constitutionality of the relevant norm has been verified in the constitutional procedure, the article examines whether such formed case law and the latest position of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania are (in)compatible with the effective protection of the rights of participants in violated labor relations. It is analyzed whether such a rule of (non)compensation of litigation costs may unreasonably limit the possibilities of participants in labor legal relations to effectively defend their violated rights.*

Keywords: *labor dispute, mandatory pre-trial litigation order, litigation costs, representation.*

Remigijus Jokubauskas, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Privatinės teisės instituto lektorius, socialinių mokslų (teisės) daktaras. Mokslinių tyrimų sritys: nemokumo teisė, vykdymo procesas, tarptautinė privatinė teisė.

Darius Bolzanas, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Privatinės teisės instituto lektorius, socialinių mokslų (teisės) daktaras. Mokslinių tyrimų sritys: civilinė teisė, vykdymo procesas, tarptautinė privatinė teisė.

Remigijus Jokubauskas, lecturer at the Institute of Private Law at the Law School at Mykolas Romeris University, doctor of social sciences (Law). Research interests: insolvency law, enforcement procedure, private international law.

Darius Bolzanas, Lecturer at the Institute of Private Law at the Law School at Mykolas Romeris University, doctor of social sciences (Law). Research interests: civil law, enforcement procedure, private international law.